

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2023.6.18>
УДК 341.33

Світлана Володимирівна **ЛОЗІНСЬКА**

к.ю.н., доцент, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6634-1575>

e-mail: lozinskasw@ukr.net

Алла Юріївна **КІРИК**

доктор філософії з права, старший викладач, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0729-5986>

e-mail: Kirykalla@gmail.com

ВНЕСОК МІЖНАРОДНОГО КОМІТЕТУ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА У РОЗРОБЛЕННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА

У статті розглянуто внесок Міжнародного комітету Червоного Хреста (МКЧХ) у розроблення та впровадження міжнародного гуманітарного права. Встановлено, що на сьогодні Організація відіграє важливу роль не тільки в наданні допомоги особам, які перебувають у збройних конфліктах і конфліктних ситуаціях, а й у розробленні та імплементації норм гуманітарного права, які є сьогодні. Визначено, що діяльність МКЧХ, пов'язана із застосуванням і дотриманням міжнародного гуманітарного права, поділяється на два напрями: діяльність у мирний час і під час збройних конфліктів.

Ключові слова: міжнародне гуманітарне право, імплементація, Міжнародний Комітет Червоного Хреста, Міжнародний Рух Червоного Хреста та Червоного Півмісяця

ВСТУП

Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ) є неупередженою, нейтральною і незалежною організацією, винятковою гуманітарною метою якої є захист життя і гідності жертв збройних конфліктів та інших ситуацій насильства і надання їм допомоги. МКЧХ також відданий справі запобігання стражданням шляхом просування та зміцнення гуманітарного права та універсальних гуманітарних принципів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання діяльності МКЧХ під час збройних конфліктів є предметом дослідження багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених серед яких: Б. Абдуллахі, Аррізабалага Й., Гарсія -Рейес Ж., Гогоша О., Жаровська І., Журби М., Лисик В., Лімеріка С., Муса Г., Читарісті І., однак питання ролі Міжнародного комітету Червоного Хреста у розробці та впровадженні міжнародного гуманітарного права потребує додаткового дослідження.

МЕТА статті – комплексний аналіз впливу МКЧХ на розвиток та імплементацію норм міжнародного гуманітарного права.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Стаття базується на національному законодавстві, законодавстві зарубіжних країн, працях зарубіжних вчених. У дослідженні застосовано методи аналізу і синтезу, порівняння та узагальнення, а також низку інших методів.

РЕЗУЛЬТАТИ

МКЧХ засновано у 1863 р. Він стоїть біля витоків Женевських конвенцій і Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця. Він спрямовує та координує міжнародну діяльність руху у збройних конфліктах та інших ситуаціях насильства. Варто відмітити, що МКЧХ є частиною Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця (МРЧХ) разом з Міжнародною федерацією товариств Червоного

Хреста і Червоного Півмісяця і 192 національними товариствами [1]. Разом ці три т.зв. компоненти утворюють глобальний гуманітарний рух, місія якого полягає у запобіганні та полегшенні людських страждань будь-де та будь-коли, захисті життя та здоров'я та повазі людської гідності – особливо під час збройних конфліктів та інших надзвичайних ситуацій – для запобігання хворобам та зміцнення медичних та соціальних служб [2].

Коли 17 лютого 1863 р. створено Міжнародний комітет допомоги пораненим, який згодом став називатися МКЧХ, його основними цілями були створення національного комітету допомоги пораненим; створення емблеми для розрізнення рятувальників-добровольців; прийняття угоди про захист усіх осіб, які формально чи неформально беруть участь у наданні допомоги жертвам війни; повага та підтримка тих, хто допомагає на полі бою. Загалом, першочерговою метою комітету було надання допомоги пораненим і травмованим, інакше кажучи, жертвам збройних конфліктів, проте поступово завдання було розширено на допомогу, догляд та заходи з ліквідації наслідків і запобігання катастрофам під час збройних конфліктів.

Сьогодні організація відіграє важливу роль не тільки у наданні допомоги людям, які перебувають у збройних конфліктах і конфліктних ситуаціях, а й у розвитку та імплементації норм гуманітарного права.

Статут МКЧХ у ст. 4 визначає сучасні цілі та обов'язки Комітету: підтримувати та поширювати основоположні принципи Руху (гуманність, неупередженість, нейтралітет, незалежність, добровільне служіння, єдність та універсальність); визнавати будь-яке новостворене або відновлене національне товариство, яке відповідає умовам визнання, викладеним у Статуті Руху, і поводитися з ним як з національним товариством про таке визнання; виконувати завдання покладені на Комітет Женевськими конвенціями; здійснення діяльності в якості неупередженого органу; забезпечувати роботу Центрального агентства розшуку; напередодні збройних

конфліктів сприяти навчанню медичного персоналу та підготовці медичного обладнання у співпраці з національними товариствами, військовими та цивільними медичними службами та іншими компетентними органами; працювати над розумінням і поширенням знань про міжнародне гуманітарне право, що застосовується під час збройних конфліктів, і готувати будь-який його розвиток; виконувати повноваження, покладені на нього Міжнародною конференцією Червоного Хреста і Червоного Півмісяця [3].

Слід зосередити увагу на тому, що МКЧХ приділяє значну частину своїх зусиль імплементації та розвитку міжнародного гуманітарного права (МГП), таким способом прагнучи забезпечити більш ефективний захист жертв збройних конфліктів. З моменту заснування МКЧХ намагався підштовхнути держави до укладення юридичних угод для розширення сфери дії МГП. Він провів інтенсивну підготовчу роботу до Женевських конвенцій та протоколів і підготував проекти, які стали основою для двох дипломатичних конференцій. Він залишається головним учасником і джерелом технічної та юридичної експертизи в переговорних процесах, зокрема на конференціях ООН та інших зустрічах, присвячених системам озброєнь. Крім того, МКЧХ продовжує сприяти актуальності міжнародного звичаєвого права.

Як вже зазначалося, МКЧХ зробив великий внесок у становлення та розвиток МГП. Однак діяльність МКЧХ у цій сфері йде набагато далі, оскільки дотримання цих правил, а також проблема їх порушення становить значну частину діяльності МКЧХ і в цьому сенсі він бере активну участь в його реалізації. Якщо поглянути на діяльність МКЧХ, пов'язану із застосуванням і дотриманням міжнародного гуманітарного права, то можна виділити два напрями: діяльність у мирний час і під час збройних конфліктів [4, с. 756].

Діяльність МКЧХ у мирний час є дуже важливою і необхідною, оскільки Високі Договірні Сторони зобов'язані за Женевськими конвенціями поширювати текст Конвенції якомога ширше як у мирний, так і у воєнний час. Однак держави-учасниці не завжди мають засоби або потребу у проведенні кампаній з розповсюдження норм гуманітарного права, що може бути дуже складним завданням. Тому робота МКЧХ у цій сфері, а також його співпраця з державами і різними національними товариствами Червоного Хреста і Червоного Півмісяця має важливе значення для забезпечення того, щоб МГП знали і розуміли відносно однаково у всіх країнах.

Договори з МГП мають бути універсальними і належно виконуватися на національному рівні, якщо вони хочуть бути ефективними. Через свою Консультативну службу з міжнародного гуманітарного права МКЧХ сприяє ратифікації договорів МГП та заохочує держави готувати та приймати національне законодавство та інші необхідні заходи для застосування цих договорів на національному рівні. Його діяльність полягає у створенні комплектів для ратифікації, організації регіональних зустрічей для інформування учасників про наслідки конкретного договору, обміні інформацією про те, як найкраще можна імплементувати договір, виробленні практичних вказівок і модельного законодавства, а також обмін інформацією між

державами. Юридичні експерти МКЧХ надають державам технічну допомогу, крім того, створено банк даних національних заходів імплементації, що доступно на вебсайті МКЧХ [5].

Тексти конвенцій передбачають, що гуманітарні принципи повинні бути відомі всьому населенню, тобто не лише людям, які можуть застосовувати це право, але й усім людям, які користуються захистом, передбаченим конвенціями [6]. У зв'язку з цим Женевські Конвенції 1949 р. [7-10], Додаткові Протоколи до Женевських конвенцій 1977 р. [6, 11, 12]. і Статут МРЧХ [2] надають МКЧХ міжнародний мандат, який дозволяє йому здійснювати моніторинг і сприяти застосуванню гуманітарного права, працювати над розумінням і поширенням МГП, що застосовується під час збройних конфліктів та засновувати свої гуманітарні ініціативи на правових нормах.

Діяльність МКЧХ під час збройного конфлікту полягає в тому, що він як нейтральний орган за згодою зацікавлених сторін виконує функції забезпечення захисту громадян, які опинилися в руках ворога, і загалом для контролю за застосуванням Конвенцій.

Підсумовуючи діяльність МКЧХ можна визначити, що його загальна стратегія полягає в тому, щоб гарантувати, що гуманітарне право визнається та інкорпорується в національне законодавство, включно із забезпеченням кримінального переслідування за серйозні порушення. Метою також є сприяння подальшому розвитку законодавства та підвищення обізнаності стосовно гуманітарних наслідків застосування певної зброї.

Діяльність МКЧХ у цій сфері включає заохочення держав до включення гуманітарного права у військову та поліцейську підготовку, включаючи гуманітарні принципи та міжнародне гуманітарне право в освітні програми для молоді та студентів, а також розроблення навчальних та освітніх програм для молоді як дидактичного допоміжного матеріалу, навчання тренерів, поширення інформації, організація конференцій, семінарів тощо.

Аналізуючи все вищесказане, слід зазначити, що виокремити конкретні ролі МКЧХ у логічній послідовності важко, оскільки багато його функцій збігаються, тому варто звернути увагу на шестирівневий функціональний підхід до ролі МКЧХ у імплементації міжнародного гуманітарного права, який запропонував І. Сандоз. Він говорить про ролі МКЧХ, які включають:

- функцію моніторингу стосовно постійного переоцінювання гуманітарного права для забезпечення того, щоб воно відповідало реальності конфліктної ситуації і підготовки до його розвитку, щоб мати справу з новими або майбутніми конфліктами, оскільки завжди є місце для вдосконалення або уточнення;
- функцію «каталізатора» – заохочення обговорення проблем і можливих рішень в МГП, особливо в групах урядових та інших експертів;
- функцію «просування», що пов'язано з пропагандою права шляхом розповсюдження та викладання права, і яка дає змогу державам вживати національних заходів для забезпечення імплементації МГП;
- функцію «ангела-охоронця», що передбачає захист МГП від правових змін, які можуть послабити

або ігнорувати його існування;

- безпосередню функцію, що передбачає внесок у застосування МГП у ситуаціях збройних конфліктів;
- функцію «сторожового пса», що передбачає підняття тривоги, коли відбуваються серйозні порушення МГП [13, с. 643].

Варто зважати на те, що у разі порушення МГП МКЧХ жодним чином не бажає грати роль арбітра та займати позицію стосовно звинувачень у цих порушеннях, оскільки таке ставлення є самим антиподом принципів нейтралітету та неупередженості. Дії МКЧХ у цьому випадку можна порівняти з діями посередника в тому сенсі, що він намагається застосувати свій вплив через дипломатичні контакти.

Залежно від характеру та масштабів порушень на різних рівнях МКЧХ вживає відповідних заходів і застосовує різні методи, такі як конфіденційні переговори; діалог з державними та недержавними акторами; публічний осуд. З огляду на такі дії зрозуміло, що МКЧХ не може змусити держави робити що-небудь, єдині засоби впливу на порушення МГП зводяться до переговорів або публічного осуду.

Як сторони Женевських конвенцій усі держави зобов'язані поважати їх і дотримуватися міжнародних стандартів захисту прав людини. Зі свого боку, інші держави та міжнародне співтовариство мають чинити тиск на них, щоб наголосити на необхідності дотримання цих зобов'язань у разі порушення стороною своїх зобов'язань з дотримання норм гуманітарного права.

МКЧХ часто критикують за те, що він мовчить про порушення МГП, але він прагне діяти насамперед в інтересах жертв, яких він захищає, і в цьому сенсі він повинен чітко оцінювати значення і наслідки своєї реакції. Через свою дипломатію МКЧХ, по суті, прагне взаємодіяти з державою, щоб нагадати їй про положення МГП. Тому публічне засудження з боку МКЧХ, ймовірно, не найкращий спосіб завоювати довіру держав і заохотити їх до співпраці, однак у випадку серйозних, неодноразових порушень або систематичної відмови від співпраці з боку держави, МКЧХ може відійти в сторону і зробити публічну заяву, оскільки реакція боку світової громадськості є чи не єдиним засобом, який може покращити ситуацію.

ВИСНОВКИ

Отже, МКЧХ можна охарактеризувати як рушійну силу у розвитку гуманітарного права, а його мандат зобов'язує його стежити за його імплементацією і просуванням, а також зміцнювати інституційні та оперативні можливості національних товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця в цій галузі. Значення МКЧХ є незмірним, оскільки з моменту свого

заснування організація наполегливо працює над задоволенням гуманітарних потреб людей, які постраждали від збройних конфліктів або інших ситуацій насильства, реагуючи на їхні запити та адекватно задовольняючи їхні потреби. Як гуманітарна, нейтральна, незалежна і неупереджена організація МКЧХ прагне покласти край порушенням МГП. Однак його діяльність виходить далеко за межі гуманітарного втручання, і, так, поширюється на імплементацію МГП.

На основі вищевикладеного можна визначити рівні, на яких працює МКЧХ:

- оперативна робота МКЧХ: надання гуманітарної, медичної допомоги жертвам конфлікту, відвідування таборів військовополонених, місць утримання інтернованих цивільних осіб, відновлення сімейних зв'язків, пошук зниклих безвісти тощо;
- правова робота: складання модельних законів, підготовка проєктів міжнародних договорів, організація та проведення зустрічей експертів, ініціювання правотворчого процесу;
- поширення знань: МКЧХ поширює знання з МГП у збройних силах та серед цивільного населення шляхом проведення експертних семінарів, лекцій, науково-практичних конференцій тощо;
- моніторинг: МКЧХ здійснює моніторинг порушень норм МГП.

На завершення хотілося б відзначити, що МКЧХ повинен забезпечити повну реалізацію положень Женевських конвенцій і Додаткових протоколів шляхом якнайширшого поширення цих положень серед країн-учасниць через проведення міжнародних і національних семінарів і конференцій, підготовки та розповсюдження публікацій та рекомендацій з дотримання норм МГП. Зі свого боку, національні уряди повинні застосовувати МКЧХ як мережу, яка підтримувала б впровадження та сприяння повазі та дотриманню МГП, оскільки не слід забувати, що головна роль відводиться державам, які повинні підтримувати зусилля МКЧХ з просування ратифікації та виконання зобов'язань за гуманітарним правом.

Крім того, у зв'язку з численними збройними конфліктами, що виникають у світі, пропонується вдосконалити зусилля МКЧХ і національних товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця у сфері розвитку та дотримання норм МГП. Окрім включення гуманітарного права в навчальні програми військової та поліцейської підготовки, варто включити гуманітарне право як обов'язковий компонент в освітні програми як для школярів, так і для студентів, оскільки запорука дотримання норм МГП – це знання про них.

Список використаних джерел

1. International Red Cross Red Crescent Movement. *RED CROSS EU OFFICE*. URL: <https://redcross.eu/about/international-red-cross-red-crescent-movement>
2. Statutes of The International Red Cross and Red Crescent Movement. adopted by the 25th International Conference of the Red Cross at Geneva in 1986, amended in 19951 and 2006. URL: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/statutes-en-a5.pdf>
3. Statutes of the International Committee of the Red Cross. URL: <https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/misc/icrc-statutes-080503.htm>
4. Sand-Trigo, A. Le rôle du CICR dans la mise en oeuvre du droit international humanitaire. *Études internationales*. 1992. Vol. 23. No. 4. pp. 745–772.
5. ICRC database on national measures implementing international humanitarian law. *International Committee of The Red Cross*.

URL: <https://www.icrc.org/en/document/icrc-database-national-measures-implementing-international-humanitarian-law>

6. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 р. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199

7. Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях від 12 серпня 1949 року. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151#Text

8. Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі від 12 серпня 1949 р. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_152#Text

9. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 р. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text

10. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 р. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

11. Другий Протокол до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 р. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-99#Text

12. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується прийняття додаткової відмінної емблеми (Протокол III) від 12 серпня 1949 р. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g74#Text

13. Abdullahi Bala Ado, Ya'u Ibrahim Saleh, Musa Garba Usman. Contribution of the international committee of the red cross (ICRC) to the development and implementation of international humanitarian law. *International Journal of Multidisciplinary Research and Development*. 2015. Vol. 2. Issue 4. pp. 641-644.

References

1. International Red Cross Red Crescent Movement. *RED CROSS EU OFFICE*. URL: <https://redcross.eu/about/international-red-cross-red-crescent-movement>

2. Statutes of The International Red Cross and Red Crescent Movement. adopted by the 25th International Conference of the Red Cross at Geneva in 1986, amended in 19951 and 2006. URL: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/statutes-en-a5.pdf>

3. Statutes of the International Committee of the Red Cross. URL: <https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/misc/icrc-statutes-080503.htm>

4. Sand-Trigo, A. Le rôle du CICR dans la mise en oeuvre du droit international humanitaire. *Études internationales*. 1992. Vol. 23. No. 4. pp. 745-772.

5. ICRC database on national measures implementing international humanitarian law. *International Committee of The Red Cross*. URL: <https://www.icrc.org/en/document/icrc-database-national-measures-implementing-international-humanitarian-law>

6. Additional Protocol to the Geneva Conventions dated August 12, 1949, relating to the protection of victims of international armed conflicts (Protocol I), dated June 8, 1977. *Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199 (in Ukrainian).

7. Convention on improving the fate of the wounded and sick in active armies of August 12, 1949. *Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151#Text (in Ukrainian).

8. Convention for the Amelioration of the Fate of the Wounded, Sick and Shipwrecked Armed Forces at Sea dated August 12, 1949. *Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_152#Text (in Ukrainian).

9. Geneva Convention on the Treatment of Prisoners of War of August 12, 1949. *Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text (in Ukrainian).

10. Convention on the Protection of the Civilian Population in Time of War of August 12, 1949. *Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (in Ukrainian).

11. Second Protocol to the 1954 Hague Convention on the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict. *Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-99#Text (in Ukrainian).

12. Additional Protocol to the Geneva Conventions of August 12, 1949, relating to the adoption of an additional distinctive emblem (Protocol III) of August 12, 1949. *Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g74#Text (in Ukrainian).

13. Abdullahi Bala Ado, Ya'u Ibrahim Saleh, Musa Garba Usman. Contribution of the international committee of the red cross (ICRC) to the development and implementation of international humanitarian law. *International Journal of Multidisciplinary Research and Development*. 2015. Vol. 2. Issue 4. pp. 641-644.

Svitlana LOZINSKA

PhD in Legal Sciences, Associate Professor, Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6634-1575>

e-mail: lozinskasw@ukr.net

Alla KIRYK

PhD in Legal Sciences, Senior Lecturer, Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0729-5986>

e-mail: Kirykalla@gmail.com

CONTRIBUTION OF THE INTERNATIONAL COMMITTEE OF THE RED CROSS IN DEVELOPMENT AND IMPLEMENTATION OF INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW

The paper examines the contribution of the International Committee of the Red Cross to the development and implementation of international humanitarian law. It was established that today the Organization plays an important role not only in providing assistance to persons who are in armed conflicts and conflict situations, but also in the development and implementation of the norms of humanitarian law that exist today. It was emphasized that it was the ICRC that conducted intensive preparatory work for the Geneva Conventions and Protocols and prepared the projects that became the basis for the two diplomatic conferences. It was determined that the activities of the ICRC related to the application and observance of international humanitarian law are divided into two areas: activities in peacetime and during armed conflicts. Peacetime activities include: promoting the ratification of international humanitarian law treaties and encouraging states to prepare and adopt national legislation and other necessary measures to implement these treaties at the national level, to include humanitarian law in military and police training curricula, and encouraging states to include humanitarian principles and humanitarian law in educational programs for both schoolchildren and students. The activity of the ICRC during an armed conflict is reduced to ensuring the protection of citizens who are in the hands of the enemy, and in general to control the application of the Conventions. After analyzing the ICRC's role in the development and implementation of international humanitarian law, the main levels at which it works are determined: operational work, legal work, work on knowledge dissemination and monitoring. It has been established that the implementation of the provisions of the Geneva Conventions and Additional Protocols rests with both the ICRC and national governments, which should use the ICRC as a network to support the implementation and promotion of respect for and compliance with international humanitarian law.

Keywords: international humanitarian law, implementation, International Committee of the Red Cross, International Red Cross and Red Crescent Movement